

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ
МЕДІАЦІЇ

ПІДВИЩЕННЯ ПОІНФОРМОВАНOSTІ СУДДІВ ТА АДВОКАТІВ ЩОДО МЕДІАЦІЇ ТА ОБІЗНАНОСТІ ГРОМАДЯН ПРО МЕДІАЦІЮ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Надруковано за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя». Погляди авторів, викладені у цьому виданні, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

грудень 2017 – листопад 2018

ПОРЯДОК ДЕННИЙ

круглого столу за результатами реалізації проекту:

«ПІДВИЩЕННЯ ПОІНФОРМОВАНІСТІ СУДДІВ ТА АДВОКАТІВ ЩОДО МЕДІАЦІЇ ТА ОБІЗНАНОСТІ ГРОМАДЯН ПРО МЕДІАЦІЮ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ТА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОЇ ВЛАДИ»

30 листопада 2018 р.
м. Одеса, просп. Шевченка, 29

09.30 – 10.00	Реєстрація учасників та вітальна кава
10.00 – 10.15	Привітання Наталія Богацька – суддя Південно-західного апеляційного господарського суду Ірина Зарецька – радник з юридичних питань Програми USAID реформування сектору юстиції «Нове правосуддя» Луїза Романадзе – керівник проекту, Президент Української академії медіації, адвокат, медіатор, кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України
10.15 – 10.35	Підсумки реалізації проекту Луїза Романадзе
10.35 – 10.50	Презентація результатів соціологічного дослідження «Динаміка ставлення громадян до медіації: поінформованість та готовність до використання» Денис Яковлев - доктор політичних наук, професор
10.50 – 11.30	Дискусія: «Кабінет медіації чи зала судового засідання: що обирає відвідувач суду?» Спікери: Наталія Богацька ; Володимир Петров - Голова Господарського суду Одеської області; Прохоров Павло – суддя Київського районного суду м. Одеси; Ірина Балан – медіатор; Ірина Сучілова – медіатор Модератор дискусії: Наталія Крестовська - доктор юридичних наук, професор, медіатор
11.30 – 11.45	Кава - пауза
11.45 – 12.25	Дискусія: «Медіація як альтернатива судовому розгляду очима суддів» Спікери: Ольга Шаповалова - начальник Відділу підготовки викладачів (тренерів)-радник Національної школи суддів України, суддя Верховного Суду України у відставці, Заслужений юрист України; Лариса Швецова - член Вищої ради правосуддя, медіатор; Лариса Зуєва – суддя Одеського апеляційного адміністративного суду, кандидат юридичних наук, медіатор; Андрій Овсієнко - член Вищої ради правосуддя, медіатор; Ольга Турак – суддя Турійського районного суду Волинської області, медіатор; Ірина Шинкарьова - суддя Донецького окружного адміністративного суду, медіатор; Ганна Бабаш - суддя Донецького окружного адміністративного суду, медіатор; Оксана Завидовська-Марчук – суддя Апеляційного суду Волинської області у відставці, медіатор; Анжела Кричина – адвокат, медіатор Модератор дискусії: Елла Катаєва - заступник голови Одеського окружного адміністративного суду, суддя, медіатор
12.25 – 13.05	Дискусія: «Чи треба адвокату остерігатися медіації?» Спікери: Максим Болдін – Голова Вищої ревізійної комісії Національної асоціації адвокатів України, адвокат, медіатор, Заслужений юрист України; Андрій Костін – заступник Голови Ради адвокатів Одеської області, адвокат; Світлана Сергєєва - адвокат, медіатор; Катерина Кармазіна – кандидат юридичних наук, адвокат, медіатор; Луїза Романадзе ; Ірина Сучілова Модератор дискусії: Тетяна Барабаш - адвокат, медіатор
13.05 – 13.20	Підведення підсумків
13.20 – 14.00	Обідній фуршет

КОМПОНЕНТИ ПРОЕКТУ

ПРОСВІТНИЦТВО

Адвокати

Друковані
матеріали 3

Семінари 6

Судді

Друковані
матеріали 8

Семінари 14

Населення

Друковані
матеріали

Анкетування

Кабінети
медіації

СОЦІОЛОГІЯ

Опитування
відвідувачів
суду 22

Опитування
відвідувачів
кабінетів
медіації 30

ПОСЛУГИ З МЕДІАЦІЇ

Два кабінети медіації 18

РОЗДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ АДВОКАТІВ

03 жовтня 2017 р. Верховною Радою прийнято Закон № 2147-VII, яким до господарського, цивільного та адміністративного процесів введено процедуру врегулювання спору за участю судді. Ця нова процедура не є медіацією за суттю. Наводимо основні **ВІДМІННОСТІ:**

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ МЕДІАЦІЇ

МЕДІАЦІЯ

Інформація для адвокатів

Адвокат за можливості сприяє у досудовому та позасудовому порядку врегулюванню спорів між клієнтом та іншими особами.
(ч. 2 ст. 8 ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ)

	МЕДІАЦІЯ	≠	ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ
СУТНІСТЬ ПРОЦЕДУРИ	Структуровані переговори між сторонами конфлікту за підтримки посередника - медіатора з метою пошуку рішення		Спілкування сторін із суддею задля отримання роз'яснень та додаткової інформації з метою оцінки сторонами перспектив судового розгляду спору
ОРІЄНТОВАНІСТЬ ПРОЦЕДУРИ	На інтереси і потреби сторін		На позиції сторін
ПОСЕРЕДНИК	Нейтральний та незалежний медіатор, якого обирають сторони		Суддя, в провадженні якого перебуває справа
УЧАСНИКИ ПРОЦЕДУРИ	Сторони конфлікту та медіатор		Сторони судової справи та суддя
РОЛЬ ПОСЕРЕДНИКА	Медіатор забезпечує дотримання процесу, допомагає налагодити комунікацію між сторонами та підтримує сторони у пошуку ними взаємоприйнятної рішення		Суддя з'ясовує підстави та предмет позову, підстави заперечень, роз'яснює сторонам предмет доказування по категорії спору, який розглядається. Під час закритих нарад суддя має право звертати увагу сторони на судову практику в аналогічних справах. Суддя може запропонувати сторонам можливий шлях мирного врегулювання спору
СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА ПОСЕРЕДНИКА	Медіатор повинен пройти спеціальне навчання, в тому числі навчання практичним навичкам		Законопроект не передбачає жодних вимог до спеціальної підготовки судді, що здійснює врегулювання спору
МІСЦЕ В СУДОВОМУ ПРОЦЕСІ	На будь-якій стадії, за згодою сторін		До початку розгляду справи по суті, за згодою сторін
СТРУКТУРА ПРОЦЕДУРИ	Процедура складається з послідовних стадій, через які медіатор має провести сторони		Процедура не є структурованою
БАЖАННИЙ РЕЗУЛЬТАТ ПРОЦЕДУРИ	Консенсус; результат задоволення інтересів сторін		Компроміс; сторони взаємно поступаються своїми позиціями
ТРИВАЛІСТЬ ПРОЦЕДУРИ	За погодженням сторін		Протягом розумного строку, але не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про проведення врегулювання
ПОВТОРНЕ ПРОВЕДЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЗА БАЖАННЯМ СТОРІН	Можливе		Неможливе

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ МЕДІАЦІЇ

Надруковано за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Нове правосуддя». Погляди автора, висловлені у цьому виданні, не обов'язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

Романадіє Луїза Джузберова
адвокат, медіатор, кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

МЕДІАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Останнім часом все більшої популярності в Україні набуває медіація як альтернативний спосіб розв'язання конфліктів. Підвищення інтересу до медіації з боку різних суб'єктів є цілком закономірним та обумовлено одразу кількома факторами: прийняття 03 листопада 2016 року Верховною Радою у першому читанні проекту Закону «Про медіацію» (реєстр. № 3665 від 17.12.2015); прийняття 20 червня 2017 року Верховною Радою у першому читанні проекту Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (реєстр. № 6232 від 23.03.2017), яким до процесуального законодавства вводиться термін медіація, а також передбачене стимулювання сторін до мирного врегулювання спору; реалізація в Україні за підтримки міжнародних організацій різноманітних проектів, направлених на забезпечення доступу до правосуддя шляхом підтримки розвитку альтернативних способів розв'язання спорів тощо. Інтерес адвокатів до медіації також обумовлений пошуком нових сфер діяльності, а також потребою у підвищення кваліфікації.

Медіація являє собою позасудову процедуру врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох спеціально підготовлених посередників-медіаторів. Прищепована сутність медіації заснована на визнанні факту позитивного впливу присутності нейтральної сторони на ефективність проведення переговорів з вирішення існуючого конфлікту.

Відмінними особливостями медіації є структурованість процедури, орієнтація на потреби та інтереси сторін конфлікту, добровільність участі, конфіденційність інформації, активність сторін конфлікту. Важко розуміти, що медіатор не приймає жодних рішень по суті конфлікту та не пропонує варіантів його врегулювання. Задача медіатора допомогти налагодити комунікацію між сторонами конфлікту та підтримати їх у пошуку варіантів вирішення конфлікту, послідовно провівши через всі стадії медіації. Включити подякає в тому, що дуже важко усвідомити роль медіатора та сутність медіації не спробувавши її «на смак».

Медіація відкриває нові можливості для адвокатів в їх професійній діяльності. По-перше, оволодіння навчаннями медіатора підвищує рівень професійної майстерності адвоката. До основних інструментів медіатора належать техніки перефразування, резюмування, активного слухання та постановки питань. За допомогою

МЕДІАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Романадзе Луїза
адвокат, медіатор, кандидат юридичних наук, доцент,
Заслужений юрист України

Останнім часом все більшої популярності в Україні набуває медіація як альтернативний спосіб розв'язання конфліктів. Підвищення інтересу до медіації з боку різних суб'єктів є цілком закономірним та обумовлено одразу кількома факторами: прийняття 03 листопада 2016 року Верховною Радою у першому читанні проекту Закону «Про медіацію» (реєстр. № 3665 від 17.12.2015); прийняття 20 червня 2017 року Верховною Радою у першому читанні проекту Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (реєстр. № 6232 від 23.03.2017), яким до процесуального законодавства вводиться термін медіація, а також передбачене стимулювання сторін до мирного врегулювання спору; реалізація в Україні за підтримки міжнародних організації різноманітних проектів, направлених на забезпечення доступу до правосуддя шляхом підтримки розвитку альтернативних способів розв'язання спорів тощо. Інтерес адвокатів до медіації також обумовлений пошуком нових сфер діяльності, а також потребою у підвищенні кваліфікації.

Медіація являє собою позасудову процедуру врегулювання конфлікту шляхом переговорів за допомогою одного або декількох спеціально підготовлених посередників-медіаторів. Принципова сутність медіації заснована на визнанні факту позитивного впливу присутності нейтральної сторони на ефективність проведення переговорів з вирішення існуючого конфлікту. Відмінними особливостями медіації є структурованість процедури, орієнтація на потреби та інтереси сторін конфлікту, добровільність участі, конфіденційність інформації, активність сторін конфлікту. Важно розуміти, що медіатор не приймає жодних рішень по суті конфлікту та не пропонує варіантів його врегулювання. Задача медіатора допомогти налагодити комунікацію між сторонами конфлікту та підтримати їх у пошуку варіантів вирішення конфлікту, послідовно провівши через всі стадії медіації. Виклик полягає в тому, що дуже важко усвідомити роль медіатора та сутність медіації не спробувавши її «на смак». Медіація відкриває нові можливості для адвокатів в їх професійній діяльності.

По-перше, оволодіння навиками медіатора підвищує рівень професійної майстерності адвоката. До основних інструментів медіатора належать техніки перефразування, резюмування, активного слухання та постановки питань. За допомогою цих технік медіатору вдається налагодити комунікацію, зняти емоційну напругу, а також з'ясувати інтереси та потреби сторін конфлікту. Ці ж самі інструменти є корисними і для адвоката, який щодня бере участь у різноманітних переговорах та зустрічах (з клієнтами, суддями, процесуальними опонентами, колегами тощо), захищає та представляє інтереси своїх клієнтів. Навики медіатора можуть допомогти адвокату у з'ясуванні інтересів та потреб клієнта. Зазвичай клієнти озвучують адвокату свою позицію. Не всі адвокати розуміють різницю між позицією та інтересом, і здатні «докопатися» до інтересу свого клієнта, який саме і мають представляти та захищати.

По-друге, медіація відкриває новий напрямок у професійній діяльності адвоката – супровід клієнта у процедурі медіації. Під час медіації адвокатська допомога потрібна для вирішення багатьох питань - укладення договору про проведення медіації, оцінка законності та реальності реалізації досягнутих сторонами домовленостей, укладення угоди за результатами медіації, підготовка на базі угоди за результатами медіації мирової угоди чи інших процесуальних документів (за наявності відкритого судового провадження) тощо. Згідно зі статтею 8 Правил адвокатської етики адвокат має, за можливості, сприяти позасудовому врегулюванню спорів між клієнтом та іншими особами. Медіація є одним із можливих та досить ефективним шляхом позасудового врегулювання спорів. Варто інформувати клієнтів про таку можливість та пропонувати їм супроводження у процедурі медіації. В такому разі, адвокат не втрачає свого клієнта, а отримує більше вільного часу на нових клієнтів, адже, безумовно, що задоволений позасудовим врегулюванням спору клієнт, порадить такого адвоката своїм знайомим.

По-третє, адвокат сам може виконувати функцію медіатора, що прямо передбачено ч.2 ст. 21 Правил адвокатської етики. В цьому випадку, окрім правил адвокатської етики, дії адвоката мають відповідати міжнародно-визнаним етичним засадам медіації. Для того, щоб бути медіатором, адвокату потрібно пройти повноцінний курс спеціального навчання задля отримання необхідних знань та навичок. З урахуванням положень проекту Закону «Про медіацію» такий курс має включати не менше 90 академічних годин теоретичного та практичного навчання. Після проходження навчання, адвокату важливо навчитися «включати» в себе медіатора замість адвоката на час проведення медіації. Медіатор не здійснює пошук винуватих, не досліджує докази, не надає оцінку правовим позиціям сторін, а допомагає сторонам знайти варіант врегулювання конфлікту мирним шляхом. Для успішної медіації медіатору важливо завоювати і зберегти довіру всіх сторін конфлікту. Медіатор повинен залишатися абсолютно нейтральним і не дати жодного шансу сторонам засумніватися в його безсторонності. У зв'язку з цим, відповідно до міжнародно-визнаних етичних стандартів, адвокат-медіатор має відмовитись від проведення медіації за наявності обставин, що можуть вплинути на його незалежність або нейтральність. До таких обставин належать: особисті або ділові відносини медіатора з однією зі сторін; фінансова або інша зацікавленість (пряма чи непряма) медіатора в результаті медіації; співпраця медіатора з однією зі сторін медіації в будь-якій сфері окрім медіації. За наявності таких обставин медіатор може проводити медіацію лише за письмової згоди усіх сторін та якщо він впевнений у своїй здатності зберегти незалежність і нейтральність. Таким чином, адвокат може виступати в ролі медіатора в процедурі де однією із сторін конфлікту є його клієнт за умови згоди на це інших учасників конфлікту, а також без жодних обмежень у спорах за участю осіб, що не є його клієнтами.

На жаль, на даний момент не всі адвокати встигли розгледіти в медіації нові можливості для власної професійної діяльності, але ж, як доводить досвід зарубіжних країн, це лише питання часу.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ АДВОКАТА

адвокат Сергєєва Світлана

У 2018 році я приймала участь у якості адвоката-тренера у проєкті «Підвищення поінформованості суддів та адвокатів щодо медіації та обізнаності громадян про медіацію для покращення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судової влади», що реалізовувався Українською академією Медіації за підтримки Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Нове правосуддя».

Тема медіації викликала у колег з регіонів зацікавленість та багато питань. Питання виникали стосовно того, чи можливо, щоб адвокат був медіатором, чи може адвокат одночасно виступати медіатором по справі, де був адвокатом. Деякі адвокати говорили про те, що поки не буде прийнятий профільний Закон, то медіація є не реальною, тому що нічим ця процедура не врегульована. Ми пояснили, що прийняття закону «Про медіацію» ніяким чином не впливає на можливість її ефективного застосування, приводили приклади досвіду інших країн світу.

Крім того, лунали запитання стосовно примусового виконання медіаційної угоди, яка була прийнята за результатами медіації.

Адвокатів, які вважають медіатора конкурентом адвокату практично не було. Нагадали колегам, що відповідно до ч.2 ст.8 Правил адвокатської етики адвокат повинен за можливості сприяти позасудовому врегулюванню спору між клієнтом та іншими особами. Ми зробили все можливе аби донести до колег, що у медіації адвокату теж є місце і є робота, вони не є конкурентами. Наприклад, коли потрібно проаналізувати медіаційну угоду перед укладанням на її законність та можливість виконання, коли у ході медіації потрібна експертна думка фахівця-юриста.

Пояснили колегам, які переваги надає адвокату володіння компетенцією медіатора.

Багато уваги було приділено принципам медіації, через які розуміється її сутність. Звісно, виникали питання щодо можливості порад медіатора сторонам, як вирішити спір. Але ми звернули увагу колег на те, що медіатор не підказує сторонам варіанти рішень, які б гарними вони йому не здавалися. Крім того, за допомогою яскравих, але простих прикладів ми наглядно продемонстрували колегам, як працює медіація. Значної уваги було приділено питанню, яким чином опанування навичок медіатора може бути корисним для адвоката у його щоденній адвокатській практиці.

Окремо зупинялися на аналізі законопроекту та змін до процесуального законодавства.

Серед умов найшвидшого впровадження медіації у систему судочинства колеги називали: прийняття Закону України «Про медіацію», а також внесення змін у процесуальні кодекси з урахуванням положень профільного закону.

ДОРОЖНЯ КАРТА ДЛЯ СУДДІ ЩОДО ПРОПОНУВАННЯ СТОРОНАМ ВРЕГУЛЮВАТИ СПІР ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ

МОТИВАЦІЙНА ПЕРЕДМОВА

На питання, чи має суддя власний інтерес у пропонуванні медіації сторонам спору, безумовно, слід надати позитивну відповідь. Адже:

- ✓ у разі примирення сторін судді не потрібно писати рішення з розлогим обґрунтуванням, а інколи й взагалі виносити рішення по суті справи;
- ✓ у разі успішної медіації та припинення спору не буде підстав для скарг на суддю;
- ✓ підвищуються показники якості роботи судді: більше розглянутих справ за рахунок вивільнення часу і, водночас, менше оскаржень, та, відповідно, імовірних скасувань;
- ✓ зростатиме рівень довіри суспільства до суду;
- ✓ суддя отримає моральне задоволення від мирного врегулювання спору, в результаті чого виграють всі його сторони.

ДОРОЖНЯ КАРТА ДЛЯ СУДДІ ЩОДО ПРОПОНУВАННЯ СТОРОНАМ ВРЕГУЛЮВАТИ СПІР ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ

Під час розгляду справи по суті суд сприяє примиренню сторін (ГПК, ЦПК, КАС)

СІМ КРОКІВ ДО ПРИМИРЕННЯ СТОРІН ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ

№	Кроки	Тлумачення кроків
I	Виявити спір, який можна урегулювати за допомогою медіації.	Медіація є доцільною у разі якщо: <ul style="list-style-type: none"> - сторони спору і в майбутньому повинні контактувати (сімейні, сусідські, трудові відносини тощо); - конфлікт виходить за межі предмету спору; - сторони спору мають спільні мету чи інтереси (наприклад, уникнення втрати іміджу та ділової репутації).
II	Запропонувати сторонам вирішити їх спір за допомогою медіації.	Пропозиція має містити наступну інформацію: <ul style="list-style-type: none"> - що таке медіація - хто такий медіатор та його роль - роль сторін медіації - про неможливість допиту медіатора як свідка про відомості, що були довірені йому у зв'язку з наданням послуг медіації.
III	Пояснити сторонам, що вони не втрачають права на вирішення цього спору у судовому порядку.	
IV	Пояснити сторонам, що відбуватиметься з судовим провадженням на період проведення медіації та повідомити їх про процесуальні строки.	Можливі такі варіанти: <ul style="list-style-type: none"> - зупинення провадження у справі у разі звернення обох сторін з клопотанням про надання їм часу для примирення (зараз така можливість передбачена тільки в КАС); - відкладення засідання; - оголошення перерви у засіданні.
V	Надати сторонам час, необхідний для примирення.	Постановити відповідну ухвалу залежно від обраного варіанту.
VI	Повернутися до судового розгляду при потребі.	Шляхом постановлення відповідного судового рішення: <ul style="list-style-type: none"> - ухвала про поновлення провадження у справі (якщо провадження було зупинено на час примирення сторін); - ухвала про відмову у прийнятті визнання відповідачем позову; - ухвала про відмову у прийнятті відмови позивача від позову; - ухвала про відмову в затвердженні мирової угоди.
VII	Ухвалити відповідне судове рішення за результатами участі сторін у медіації (за необхідності).	Можливі судові рішення: <ul style="list-style-type: none"> - ухвала про затвердження мирової угоди; - ухвала про залишення позову без розгляду; - ухвала про закриття провадження у справі; - рішення про задоволення позову (у разі прийняття визнання відповідачем позову).

МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ: НЮАНСИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ*

Наталія Крестовська
Луїза Романадзе
Тетяна Барабаш

Більше двадцяти років тому поняття «медіація» прийшло в Україну з практики демократичних розвинутих країн. Саме тоді з'явилися перші ентузіасти впровадження медіації у суспільну та правову практику, перші громадські організації, які взяли на себе навчання медіаторів, дослідження зарубіжного досвіду медіації та інших примирних процедур, розроблення та виконання пілотних проектів впровадження медіації в судах, правоохоронній сфері, школах, громадах.

Медіація – це позасудова структурована процедура врегулювання конфлікту шляхом переговорів його учасників з допомогою нейтрального посередника-медіатора. Важливо розуміти, що не кожен переговор за допомогою посередника є медіацією. Відмінними ознаками медіації є структурованість її процедури, наявність чітких принципів та націленість на роботу з потребами та інтересами сторін конфлікту. Роль медіатора є відмінною від ролі посередника у переговорах. Медіатор має налагодити комунікацію та конструктивне співробітництво сторін по розв'язанню конфлікту, забезпечити дотримання учасниками медіації її принципів та послідовно провести сторони крізь стадії медіації. На відміну від судді чи арбітра медіатор не вирішує конфлікт між сторонами, не постановляє обов'язкове для них рішення і не пропонує якихось варіантів вирішення спору. Варіанти врегулювання виробляють самі сторони спору, керуючись власними інтересами та потребами. Може скластися враження, що сторони все роблять самі, а медіатор лише пасивно спостерігає за ними. У зв'язку з цим, на перший погляд, робота медіатора не вимагає спеціальних умінь та навичок, і тим більше – законодавчого забезпечення.

До сьогодні українські медіатори працюють без правового забезпечення своєї діяльності, віртуозно використовуючи обмежені можливості застосування медіації в рамках чинного законодавства. Ця ситуація зумовлює питання, чи взагалі потрібне законодавче врегулювання медіації та діяльності медіаторів?

Численні обговорення цього питання в медіаторській спільноті привели до майже одностайного висновку про необхідність прийняття окремого закону щодо медіації та необхідності, у зв'язку з цим, внесення змін до низки законів України. Якими аргументами підкріплено цей висновок?

По-перше, такий закон потрібен для надання юридичної значущості діяльності медіатора. Адже професія медіатора та відповідний вид діяльності сьогодні офіційно відсутні, що породжує проблеми з соціальним захистом, сплатою податків, з професійним визнанням та кваліфікацією.

По-друге, законодавче врегулювання медіації потрібне сторонам медіації для яких важливі законність процедури, законодавче закріплення прав та обов'язків учасників медіації, можливість врахування результатів медіації судом, державними органами та установами.

* ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ, № 9 (1129) від 3-9 березня 2017 р.

По-третє, такий закон сприятиме поінформованості суспільства щодо альтернативного способу вирішення спорів, наявність якого, серед іншого, забезпечує доступ до правосуддя. Такий закон також виступатиме як потужний засіб правового виховання. Медіатори, які брали участь в обговоренні законодавчих ініціатив також дійшли згоди щодо необхідності надання майбутньому закону виключно рамкового характеру задля уникнення надмірної зарегульованості, яка, своєю чергою, зумовлює ризики гальмування розвитку медіації.

Не можна сказати, що сьогодні термін медіація відсутній у законодавстві України. Низка правових актів містить цей термін, серед них: Закон України «Про безоплатну правову допомогу», Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, схвалена указом Президента України від 24 травня 2011 року N 597/2011 тощо. Разом з тим жоден з цих актів не містить положень щодо статусу медіатора, прав та обов'язків сторін та інших важливих аспектів медіації.

Окрему увагу варто приділити Державному стандарту соціальної послуги посередництва (медіації), затвердженому наказом Міністерства соціальної політики України від 17.08.2016 N 892. Цей наказ цілком присвячений посередництву (медіації) як соціальній послугі, однак його положення не повною мірою відповідають загальноприйнятому у світі розумінню природи та принципів медіації, зокрема не можна погодитись з ототожненням посередництва та медіації, що червоною ниткою проходить через весь цей відомчий акт. В дійсності, кожна медіація є посередництвом, але не кожне посередництво є медіацією.

Спроби врегулювати медіацію шляхом прийняття спеціального закону робились в Україні неодноразово. За останні сім років десять разів вносився відповідний законопроект на розгляд парламенту і лише восени минулого року один з них нарешті був прийнятий за основу в першому читанні. Цей законопроект було внесено Шкрум А.І., Пташник В.Ю. та іншими народними депутатами України 17 грудня 2015 реєстр. № 3665. У встановлений Регламентом Верховної Ради України строк народним депутатом С.В. Ківаловим було внесено альтернативний законопроект реєстр. № 3665-1 від 29.12.2015 р. Під час їх розгляду парламентарії неодноразово підкреслювали, що вказані законопроекти не стільки конкурують, скільки доповнюють один одного. Тому, Комітет з питань правової політики та правосуддя вирішив рекомендувати Верховній Раді України проект № 3665 прийняти в першому читанні за основу, врахувавши при доопрацюванні до другого читання слушні положення проекту № 3665-1. Проходження законопроектів визначених Регламентом Верховної Ради процедур відбувалося протягом 2016 року. Та як результат, 03 листопада 2016 року Верховна Рада ухвалила постанову № 1725-VIII про прийняття за основу проекту Закону України про медіацію реєстр. № 3665.

Унікальним є той факт, що весь цей час медіаторська спільнота не гаяла часу на пасивні спостереження. За підтримки USAID та Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України медіатори з різних регіонів України сумісно з науковцями, адвокатами, суддями, представниками Міністерства юстиції України та інших державних органів, представниками громадських організацій та бізнесу відпрацювали положення кожного з зареєстрованих законопроектів. За результатами робочих зустрічей було напрацьовано текст так би мовити консолідованого законопроекту, який було передано народним депутатам для врахування під час підготовки пропозицій та поправок до другого читання. Найбільш дискусійними для медіаторів та інших експертів під час обговорення стали питання щодо: кількості годин підготовки медіаторів, контролю за підготовкою медіаторів, реєстрів навчених та практикуючих медіаторів та суб'єктів їх ведення, меж втручання державних органів в діяльність медіатора, обов'язковості медіації по окремим категоріям спорів, необхідності створення органів медіаторського самоврядування, забезпечення виконання сторонами умов договору за результатами медіації, можливості впровадження процедури здійснення медіації суддями тощо.

Попри різноманіття інтересів та поглядів учасникам робочих зустрічей вдалося дійти згоди щодо ключових положень довгоочікуваного закону. Зокрема, було уточнено формулювання принципів медіації, прав та обов'язків медіатора, сторін медіації та інших учасників медіації. Вироблено пропозиції, які доповнюють положення цивільного, господарського, адміністративного та кримінального процесуального законодавства, де є поняття мирової угоди або угоди про примирення, але немає механізму їх досягнення або цей механізм є неповним. Завдяки пропонованим змінам буде полегшено доступ до правосуддя, а медіація зможе доповнити засоби правового захисту фізичних та юридичних осіб уже хоча би тим, що зможе здійснюватись поряд з судовим розглядом. Судді на будь-якій стадії судового розгляду зможуть рекомендувати сторонам справи звернутися до процедури медіації для вирішення спору в позасудовому порядку. Разом з тим на даному етапі пропонується дистанціювати медіацію від правосуддя та державно-владної діяльності.

Що стосується власне медіатора, то пропонується відповідно до європейських стандартів визначити 90-годинний рівень необхідної спеціальної підготовки та відмовитися від надмірного контролю з боку державних органів за діяльністю медіатора, чим усунути можливості для корупції. Крім того для забезпечення дотримання одного з основоположних принципів медіації - конфіденційності, важливим є законодавче закріплення імунітету медіатора від допиту в якості свідка.

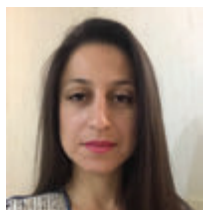
На сьогодні законопроект знаходиться в Комітеті з питань правової політики та правосуддя, де опрацьовуються пропозиції та поправки, що надійшли від суб'єктів права законодавчої ініціативи протягом 14 днів з моменту прийняття законопроекту за основу. До другого читання Комітет має підготувати порівняльну таблицю з усіма внесеними та невідкликаними пропозиціями та поправками, а також визначитися із власною позицією щодо них. Після цього та необхідного візування законопроект буде розглянуто у другому читанні Верховною Радою. Основним викликом в цьому зв'язку є те, що не всі, хто має повноваження щодо прийняття відповідних рішень стосовно законопроекту, правильно розуміють сутність медіації та помилково ототожнюють її з іншими альтернативними засобами розв'язання спорів, де приймаються обов'язкові для сторін рішення. Важливо пам'ятати, що медіація – це різновид переговорів, участь сторін конфлікту в медіації є добровільною, а медіатор не приймає жодних обов'язкових рішень по суті конфлікту, що виключає можливість зловживань та маніпулювань за допомогою медіації.

Сьогодні важко спрогнозувати результати розгляду Комітетом наданих пропозицій та правок. Ще менш передбачуваними є результати розгляду законопроекту у другому читанні в сесійній залі. Однак, незаперечним та незмінним є факт безпрецедентного усвідомленого об'єднання зусиль різних стейкхолдерів задля досягнення спільної мети – розвитку в Україні інституту медіації як одного із найефективніших способів забезпечення доступу до правосуддя, поширення культури миру та злагоди в суспільстві та зняття соціальної напруги. Медіатори та інші експерти продемонстрували високий професіоналізм, вміння прислухатися, розуміти один одного та домовлятися.

Дякуємо всім, хто брав участь у розробці законопроектів, численних робочих зустрічах та обговореннях, усім, хто надавав організаційну підтримку, народним депутатам та їх помічникам, що врахували пропозиції консолідованого законопроекту під час подання до комітету пропозицій та поправок до другого читання, міжнародним та національним організаціям, що підтримали положення консолідованого законопроекту та скерували відповідні листи до Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України.

Пильно спостерігаємо за порядком денним Верховної Ради України та тримаємо кулачки.

ІНФОРМАЦІЙНО-ОЗНАЙОМЧІ СЕМІНАРИ ДЛЯ СУДДІВ «СУД І МЕДІАЦІЯ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Бабаш Ганна

Шинкарьова Ірина

Швецова Лариса

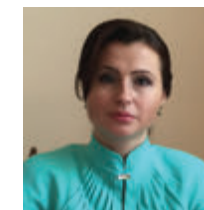
Зуєва Лариса

Катаєва Єлла

Турак Ольга

Гаврилук Руслана

Геращенко Ігор

Гайдар Андрій

Завидовська-Марчук Оксана

Водоп'ян Тетяна

● реалізовано поза проектом (90 осіб)

● реалізовано у рамках проекту (669 осіб)

Загальна кількість суддів, які взяли участь у семінарах - 759 осіб

Овсієнко Андрій

Кричина Анжела

Кармазіна Катерина

Дончик Віталій

СПОСТЕРЕЖЕННЯ СУДДІ

Голова Першого апеляційного адміністративного суду
Ігор Геращенко
та суддя Донецького апеляційного адміністративного суду
Андрій Гайдар

Ми приймали участь в семінарі на тему: «Суд і медіація: можливості та перспективи», який проходив у м. Маріуполі Донецької області 19 жовтня 2018 року.

Даний захід був організований відділом підготовки суддів Національної школи суддів України (Дніпропетровське регіональне відділення) спільно з Громадською спілкою «Українська академія медіації» та Апеляційним судом Донецької області за підтримки програми «Нове правосуддя».

В межах цього заходу ми приймали участь у якості викладачів.

Інформування суддів щодо медіації та досудового врегулювання спорів за участю судді проходило в формі інтерактивного семінару.

На наш погляд, організація даного семінару здійснена на високому рівні та сам захід викликав інтерес серед суддів.

В даному заході приймали участь судді місцевих судів Донецької області та судді Апеляційного суду Донецької області.

Необхідно зазначити, що судді, які приймали участь у семінарі, достатньо обізнані щодо медіації у процесі відправлення правосуддя, хоча є певна невизначеність та неконкретність понять, висловлених суддями на початку семінару.

В ході проведення даного заходу нам вдалось донести суддям позитивні тенденції, які надає процедура медіації та, в зв'язку з цим змінити ставлення суддів до медіації на більш позитивне. Стосовно проблемних питань щодо медіації бажаємо зазначити наступне:

По-перше, судді не дуже чітко відрізняють процедуру медіації від досудового врегулювання спору за участю судді.

По-друге, серед суддів має певне розповсюдження твердження, що медіатор вирішує спір та консультує сторони на правове вирішення спору.

В ході проведення даного заходу, з застосуванням певних засобів для кращого засвоєння суддями принципів та суті медіації (демонстрування схем, слайдів, відеофільмів, участь суддів в модельованих ситуаціях та проведення ними в ігровій формі процедури медіації), ми вважаємо, що більшість суддів, які приймали участь в даному семінарі, позбавились вищезазначених хибних суджень.

Стосовно ризиків впровадження медіації та досудового врегулювання спорів за участю судді в систему судочинства суддями зазначалось, що існують певні ризики звинувачення судді – медіатора в упередженості внаслідок низької правової культури населення. Стосовно переваг в впровадженні медіації та досудового врегулювання спорів за участю судді в систему судочинства судді зазначили мінімізацію скарг на суддю з боку сторін спору; відсутність необхідності писати вмотивоване рішення по суті спору.

На думку учасників даного семінару для прискорення впровадження медіації в правову систему України необхідно правове забезпечення діяльності медіаторів, а саме прийняття окремого Закону щодо медіації та необхідності, в зв'язку прийняттям цього Закону, внесення змін до законодавчих актів.

Ми також підтримуємо думку наших колег.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ СУДДІ

**Заступник Голови Одеського
окружного адміністративного суду
Елла Катаєва**

Я є учасником проекту «Підвищення поінформованості суддів та адвокатів щодо медіації та обізнаності громадян про медіацію для покращення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судової влади», який був реалізований Українською академією медіації за підтримки Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Нове правосуддя». В якості тренера я проводила ознайомчі семінари для суддів.

Проблематика впровадження медіації в систему судочинства загалом викликала неабиякий інтерес серед моїх колег, оскільки далеко не всі вони були обізнані належним чином щодо альтернатив судовому розгляду. Так, більшість з них плутали процедуру врегулювання спору за участю судді із медіацією або взагалі не розмежовували їх. Проблематичним стало також опанування позиції нейтральності медіатора щодо сторін конфлікту та суті спору. На початкових етапах тренінгу переважна кількість учасників, «граючи» роль медіатора, намагалась надати правову оцінку ситуації та визначити перспективи сторін у процесі розгляду справи. Деяким учасникам семінарів у результаті вдалося відійти від такого оціночного підходу, а деяким не повністю.

Більшість учасників висловлювали сумніви щодо можливості та бажання сторін сплачувати за послуги медіатора. Наголошували, що сторони скоріш скористаються процедурою врегулювання спору за участю судді через її безоплатність. Одним із завдань тренерів було підкреслити переваги медіації саме як нейтральної та позасудової процедури урегулювання спору поряд із більш формальною процедурою врегулювання спору за участю судді.

Узагальнюючи результати проведених семінарів можна констатувати, що кожен учасник виніс із собою певні медіативні навички, які він може та буде використовувати у своїй професійній діяльності. Учасники семінару відмічали, що навіть у разі якщо сторони справи не погодяться на врегулювання спору за участю судді або за допомогою медіатора, отримані навички дають їм можливість полегшити переговорний процес між сторонами, так би мовити «зняти тиск».

Для якнайшвидшого впровадження медіації в правову систему України потрібне належне інформування як широкої спільноти, так і професійних юристів щодо особливостей та переваг медіації та навіть пропаганда такої процедури. Зокрема, під час попереднього засідання суддя може роз'яснити сторонам можливість звернення до медіатора та переваги такого урегулювання спору.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ СУДДІ

**Суддя Турійського районного
суду Волинської області
Турак Ольга**

Я взяла участь у проекті, який передбачав інформування суддів щодо можливостей медіації у процесі судового розгляду справ, зокрема, у семінарах на тему «Суд і медіація: можливості і перспективи», що проводились у містах Чернівці, Хмельницький і Тернопіль.

Разом зі мною викладачем на вказаних семінарах була Руслана Гаврилюк – науковець, доктор юридичних наук, яка інформувала суддів про медіацію з теоретичної сторони. Я ж як суддя, яка впродовж 2014-2016 років брала участь у проекті «Підтримка розвитку медіації у восьми судах Волинської області як альтернативного способу вирішення конфлікту», інформувала суддів про можливості практичного застосування процедури медіації у справах, що перебувають у провадженні суду, її переваги, відмінність як від судового розгляду, так і від процедури врегулювання спору за участю судді.

Інформування проводилось шляхом міні-лекцій, практичних завдань, перегляду відеоматеріалів.

Вдалим в організації цих заходів було те, що вони проводились в приміщеннях судів в межах областей, тобто суддям не доводилось їхати в іншу область для участі у семінарі. Вміло організовані перерви на каву давали можливість відпочити та поспілкуватись.

Семінари викликали інтерес серед суддів, оскільки така тема є новою та актуальною, враховуючи зміни в процесуальному законодавстві України. У семінарах взяли участь судді різних судових юрисдикцій та інстанцій. В переважній більшості – судді загальних місцевих судів.

На стадії знайомства з учасниками проводилось опитування суддів, зокрема, щодо рівня їх обізнаності щодо медіації, більшість з яких повідомили, що медіація є для них чимось новим і майже нереальним в умовах сьогодення. Однак в ході семінарів судді зрозуміли, що таке медіація, що вона є не тотожною і не взаємовиключною щодо процедури врегулювання спору за участю судді. Тобто, навіть в тих справах, де застосовувалась процедура врегулювання спору за участю судді і не була успішною, можливим є проведення медіації.

Судді погоджувались з тим, що медіація могла б сприяти розвантаженню судової системи, швидкому та ефективному розгляду справ, добровільному виконанні судових рішень.

Однак проблематичним є направлення справ на медіацію з огляду на відсутність Закону «Про медіацію» та відповідних положень у процесуальних кодексах України.

КАБІНЕТИ МЕДІАЦІЇ

Ірина Сучілова

Ірина Балан

Кабінет медіації у Одеському апеляційному господарському суді/Господарському суді Одеської області

- Відвідало 237 осіб
- Повторно звернулося 67
- Проведено 9 медіацій
- Заповнено 108 анкет

Кабінет медіації у Київському районному суді м. Одеси

- Відвідало 152
- Повторно звернулося 73
- Проведено 10 медіацій
- Заповнено 49 анкет

СПОСТЕРЕЖЕННЯ МЕДІАТОРА

медіатор Ірина Балан

За час роботи кабінету медіації у приміщенні Одеського апеляційного господарського суду/Господарського суду Одеської області його відвідало 237 осіб. Повторно до кабінету звернулося 35 осіб.

До кабінету медіації за отриманням консультації стосовно процедури медіації заходили адвокати, представники сторін, сторони спору, відвідувачі суду, а також співробітники суду. Крім них, кабінет відвідало декілька осіб, конфлікт між якими перебував за межами господарського спору (наприклад, сімейний), і які дізналися про можливість отримати послугу з медіації з соціальних мереж бо з сайту Одеського апеляційного господарського суду. Кількість відвідувань зростала по мірі того, як проект добігав до кінця. Очевидно, що спрацювало «сарафанне радіо», яке донесло до потенційних клієнтів можливість отримання нової для них послуги, до того ж безкоштовно.

Переважну більшість відвідувачів кабінету медіації склали адвокати або представники сторін, яким звернення до медіації було рекомендовано суддями, у провадженні яких перебували судові справи. Однак, медіації у справах, що перебували у провадженні суду, у період роботи кабінету медіації не проводилися. На наш погляд, ця обставина пояснюється тим, що:

- по-перше: у господарському процесі в основному беруть участь не сторони, а їх адвокати (представники), які, можливо, не доносять до своїх довірителів інформацію про медіацію, або, через власне неправильне розуміння медіації, доносять інформацію не в повному обсязі або навіть викривлено, що не спонукає сторони спору принаймні спробувати пройти цю процедуру;
- по-друге: неурегульованість цієї процедури у національному законодавстві, що породжує сумніви в її законності та доцільності.

Багато відвідувачів про роботу кабінету медіації дізнались з мережі Інтернет (соціальні мережі). Ця категорія осіб направлялась до кабінету медіації цілеспрямовано, плануючи вирішити існуючі спори. Саме по таким справам й проводилися медіації.

За час роботи кабінету медіації було проведено 9 медіацій. В основі спорів лежали різні, переважно цивільні справи: спадкування, розподіл майна, права інтелектуальної власності тощо, але майже усі мали у своєму складі питання корпоративних прав. В результаті проведених медіацій порозуміння було досягнуто по усім справам, була налагоджена комунікація та покращені стосунки між сторонами. Було проведено такі медіації:

1. Між засновниками Товариства з обмеженою відповідальністю і спадкоємцем померлого засновника ТОВ стосовно вступу спадкоємця до складу учасників ТОВ.
2. Між засновниками підприємства стосовно укладення підприємством угоди.
3. Між інвестором та розробниками комп'ютерної програми стосовно подальшого інвестування.
4. Між замовником та виконавцем робіт стосовно невиконання взятих на себе зобов'язань.
5. Між спадкоємцями стосовно розподілу спадкового майна, що включало в тому числі корпоративні права.
6. Між подружжям, що знаходяться в процесі розлучення стосовно розподілу майна, в тому числі розподілу корпоративних прав.
7. Між співвласниками знаків для товарів і послуг щодо використання знаків.
8. Між засновниками Товариства з обмеженою відповідальністю стосовно виходу одного з них зі складу учасників ТОВ.
9. Між колишнім подружжям стосовно участі кожного з них у вихованні дітей.

Аналіз справ, по яким було проведено медіації, показує, що медіації в основному проводилися у спрах, які для сторін не мали перспектив у судовому провадженні через відсутність документального оформлення відносин сторін та у спрах, в яких визначальною для сторін була потреба у збереженні конфіденційності.

Що стосується аналізу суб'єктивної складової справ, в яких проводились медіації, то варто відмітити наступне. Для сторін, які погодились на проведення медіації, дуже значущою обставиною були строки вирішення спору, через що процедура медіації проходила швидко, без затримок. Крім того, важливим для осіб, які дали згоду на участь у медіації, було збереження стосунків у майбутньому.

Робота кабінету медіації показала, з одного боку, затребуваність медіації як альтернативної судовому провадженню процедури вирішення спорів, з іншого – недостатню інформованість людей щодо медіації. Протягом виконання проекту інформування відвідувачів суду та інших осіб деякою мірою заповнило цю прогалину, але очевидно є необхідність продовження кампанії з інформування широких верств населення про медіацію.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ МЕДІАТОРА

медіатор Ірина Сучілова

За сім місяців роботи кабінету медіації у Київському районному суді м. Одеси консультації щодо медіації отримали кілька сотень громадян, які проживають у м. Одеса, в Одеській області, інших областях України. Серед відвідувачів кабінету медіації було навіть кілька іноземних громадян. Загалом 152 особи отримали консультації щодо медіації та у подальшому взяли участь у процедурі медіації.

Відвідувачами були люди різного віку, освіти, роду занять, але всіх їх об'єднувало одне – наявність конфліктних ситуацій в їхньому житті та бажання їх якомога швидше і без зайвих витрат вирішити. Завдяки проекту вони отримали реальну альтернативу судовому процесу або спосіб його якнайшвидшого завершення. Для вразливих категорій громадян вагомим аргументом стала можливість отримати якісну послугу з боку спеціально підготовлених фахівців безкоштовно. Крім того, кабінет відвідали працівники Київського районного суду, судді з інших судів, студенти та викладачі закладів освіти. Основними джерелами інформації про роботу кабінету медіації стали (у порядку зменшення): інформація, отримана від осіб, які пройшли медіацію; інформація від суддів; інформація з буклетів, які роздавалися у приміщенні суду.

Незважаючи на те, що на сьогодні майже у всіх є доступ до мережі інтернет і там є багато інформації про медіацію, майже всі, навіть ті, хто чув про медіацію раніше, не зовсім правильно розуміли її суть та можливості. Тому відвідувачі ставили багато питань щодо медіації та її наслідків й відмічали важливість спілкування саме з професійним медіатором, коли він роз'яснює складні питання доступною мовою і на прикладі саме конкретної ситуації.

Переважну кількість справ, учасники яких звернулись до кабінету медіації, склали сімейні спори (розподіл майна при розлученні, участь кожного з батьків у вихованні дитини, аліментні правовідносини тощо), спадкові справи, земельні спори, спори щодо забудови земельних ділянок та порядку користування ними, корпоративні спори (розподіл прибутку підприємства, планування проектів тощо). Тобто, це найактуальніші напрямки взаємовідносин громадян, де збереження добрих стосунків сторін є для них важливим елементом вичерпання конфлікту. Більшість громадян давали зворотній зв'язок після спілкуванням з медіатором, як правило, усно, але багато хто також заповнював анкети й писав відгуки та пропозиції щодо подальшої роботи кабінету. Загалом анкетування сприяло популяризації медіації, причому не тільки як процедури, альтернативної судовому процесу але й як засобу поліпшення спілкування людей в цілому у суспільстві.

Для відвідувачів була важливою сприятливою для спілкування атмосфера кабінету медіації. Багато хто з відвідувачів некомфортно почувається в офіційній, суворо формальній обстановці суду. Натомість вони відмічали затишність кабінету медіації, круглий та зручний стіл, наявність фліпчартів для фіксування важливої інформації, до якої можна повернутися, щоб не згадувати про уже зроблені напрацювання. Відвідувачі кабінету підкреслювали, що тільки відвідання кабінету дає чітке уявлення про те, як працює медіація.

Більшість учасників процедури медіації зазначали позитивну трансформацію у своїх стосунках з опонентом та констатували новий погляд на конфлікт взагалі. Вони говорили про те, що будуть намагатися застосовувати такий підхід і у повсякденному житті. Майже всі говорили про необхідність подальшої популяризації та максимальному поширенню інформації про медіацію.

В цілому вважаю проект дуже вдалий і сподіваюсь на його продовження у тому чи іншому вигляді з огляду на те, які позитивні відзиви я отримала від відвідувачів кабінету. Я дуже вдячна за можливість бути частиною цього проекту – це був неймовірний досвід. Дуже вдячна всім причетним до цього проекту – це була кропітка та велика праця заради утвердженню миру та порозуміння в нашій країні.

ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ «ДИНАМІКА СТАВЛЕННЯ ГРОМАДЯН: ДО МЕДІАЦІЇ ПОІНФОРМОВАНІСТЬ ТА ГОТОВНІСТЬ ДО ВИКОРИСТАННЯ»

Соціологічне дослідження «Динаміка ставлення громадян до медіації: поінформованість та готовність до використання» здійснювалось Українською академією медіації в межах Проекту «Підвищення поінформованості суддів та двокатів щодо медіації та обізнаності громадян про медіацію для покращення доступу до правосуддя та підвищення ефективності судової влади», що реалізується за підтримки Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Нове правосуддя» (далі за текстом – Проект).

Проведення дослідження обумовлене необхідністю:

- отримання зворотного зв'язку від цільової аудиторії Проекту,
- вимірювання ставлення громадян до медіації та готовності громадян до її використання, а також
- сприяння підвищенню поінформованості громадян щодо медіації.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – визначити динаміку ставлення громадян до медіації. Дана мета обумовила необхідність проведення двох етапів дослідження: на початку Проекту для вимірювання рівня поінформованості щодо медіації серед цільової аудиторії Проекту та наприкінці – задля визначення динаміки (позитивної або негативної) ставлення громадян до медіації та готовності використовувати отриману у процесі реалізації Проекту інформацію у подальшому.

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження проводилось методом анкетування та складалось із двох окремих частин.

Перша частина дослідження здійснювалась методом анкетування відвідувачів трьох суддів – Господарського суду Одеської області, Одеського апеляційного господарського суду, Київського районного суду м. Одеси. Перший етап дослідження проходив у період з лютого по березень 2018 року. Другий проводився у вересні 2018 року. Було опитано по 210 респондентів – відвідувачів суду під час кожного з етапів дослідження (всього 420 респондентів), рівномірно розподілених по кожному із пілотних судів (відповідно, по 70 респондентів). Друга частина – це анкетування, яке проводилося серед відвідувачів двох Кабінетів медіації, відкритих у Київському районному суді м. Одеси та у будівлі, де розташовані Господарський суд Одеської області та Одеський апеляційний господарський суд. Загалом було опитано 157 респондентів, що дозволило зібрати інформацію щодо їх інформованості відносно медіації, їх статусу та мотивації відвідування Кабінетів медіації.

Порівняльний аналіз результатів двох частин дослідження, а також першого та другого його етапів дозволяє сформулювати конкретні рекомендації щодо підвищення рівня інформованості громадян та поліпшення їх ставлення до процедури медіації.

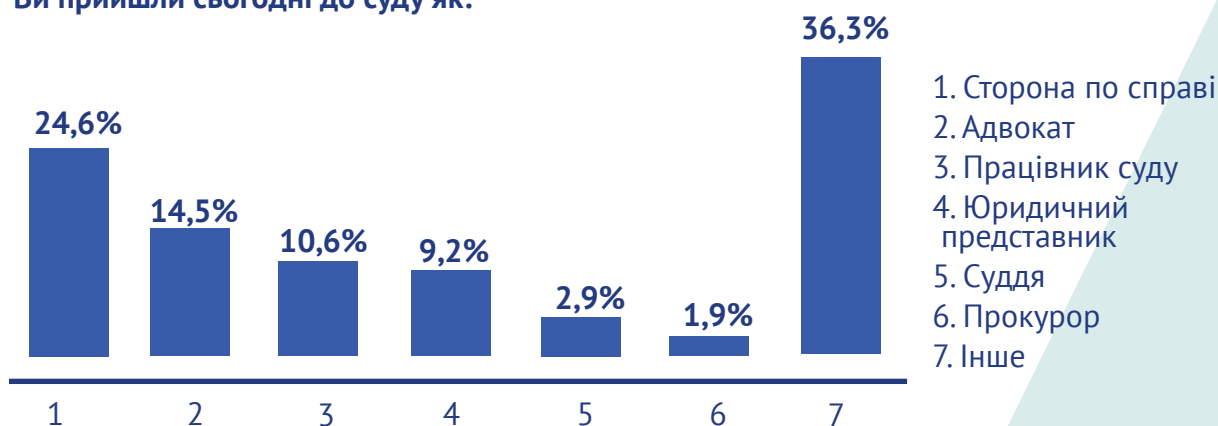
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПЕРШОГО ТА ДРУГОГО ЕТАПІВ АНКЕТУВАННЯ ВІДВІДУВАЧІВ СУДІВ

Результати кожного етапу дослідження у пілотних судах та результати анкетування відвідувачів Кабінетів медіації представлено у Додатках (див. Додаток № 1, Додаток № 2, Додаток № 3). Натомість найбільший інтерес, виходячи із мети даного соціологічного дослідження, представляють результати порівняльного аналізу даних першого (Додаток № 1) та другого (Додаток № 2) етапів дослідження, а саме – визначення динаміки ставлення громадян до медіації.

Можна стверджувати, що позитивну динаміку зміни ставлення відвідувачів суду до медіації обумовила активна діяльність у рамках реалізації Проекту: робота Кабінетів медіації, проведення круглих столів, інформаційно-ознайомчих семінарів, інформаційні стенди у приміщеннях судів, цілеспрямована інформаційна кампанія як у мережі Інтернет, так і безпосереднє спілкування із відвідувачами судів. Аналіз опитувань показав, що респонденти ідентифікували себе як «Сторона по справі» (24,6% - перший етап / 42,5% - другий), «Адвокат» (14,5% / 22,5% відповідно), «Працівник суду» (10,6% / 6,2%), «Юридичний представник сторони по справі» (9,2% / 10,3%), «Суддя» (2,9% / 2,3%). При цьому відповідь «Інше» (спостерігач, підтримка, відвідувач з особистих справ тощо) обрали 36,3% респондентів першого етапу та 16,2% респондентів другого.

Додаток 1

Ви прийшли сьогодні до суду як:

Додаток 2

Відповідь на питання: «Ви прийшли сьогодні до суду як?»

Респондентам було запропоновано питання «Який шлях Ви звичайно обираєте для себе у конфлікті в повсякденному житті?». Дане питання не стосується напряду рівня обізнаності щодо процедури медіації, але є показником налаштованості респондента на вибір певного шляху вирішення конфлікту. Під час першого етапу більшість респондентів (29,3%) відповіли, що «шукають компроміс»; 25,7%, що «діють залежно від поведінки опонента» (це свідчить про те, що ці люди налаштовані на компроміс та співпрацю, а далі діють в залежності від поведінки опонента), 10,3% - налаштовані на ескалацію, 23% - уникають загострення, водночас не змінюючи власну позицію.

Додаток 1

Який шлях Ви звичайно обираєте для себе у конфлікті в повсякденному житті?

Додаток 2

Відповідь на питання: “Який шлях Ви звичайно обираєте для себе у конфлікті в повсякденному житті?”

Тобто, потенційна цільова аудиторія процедури медіації складала 55% серед респондентів першого етапу.

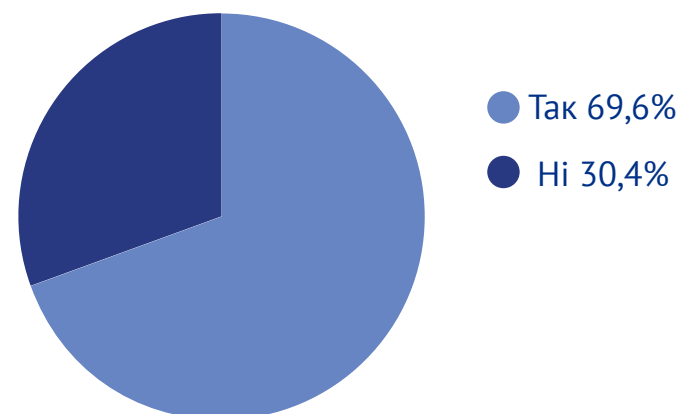
Під час другого етапу відповідь «Шукаю компроміс» обрали 49% (зростання, порівняно із першим етапом, на 19,7%), відповідь «Дію залежно від поведінки опонента» - 28,6%.

Відчутною є позитивна динаміка щодо відповідей на це питання серед представників другого етапу - потенційна цільова аудиторія процедури медіації за результатами реалізації Проекту зросла на 22,6% – з 55% до 77,6%. Також слід відзначити зменшення кількості осіб, які налаштовані на ескалацію конфлікту серед респондентів другого етапу до 3,8%.

Відповіді на питання «Чи відомо Вам про медіацію» розподілились наступним чином. Під час першого етапу позитивну відповідь дали 69,6% респондентів, під час другого - 87,3%.

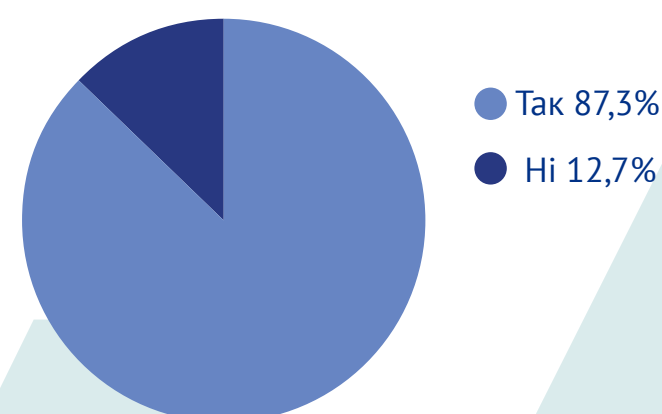
Додаток 1

Чи відомо Вам про медіацію?

Додаток 2

Відповідь на питання: «Чи відомо Вам про медіацію?»

Тобто, інформованість громадян щодо медіації (її «впізнаваність» - загальна понятійна ідентифікація з боку респондентів) зросла на 17,7%. Відповідно, суттєво скоротилась кількість тих, кому нічого не відомо про медіацію: з 30,4% під час першого етапу до 12,7% під час другого.

Ці показники свідчать, що необізнаність громадян про медіацію на рівні 12,7% ще потребує подальшої інформаційної роз'яснювальної кампанії.

Для продовження роботи у цьому напрямку важливими є відповіді громадян на питання «З яких джерел Ви дізнались про медіацію?».

Під час першого етапу для 19,1% громадян Інтернет став джерелом для отримання інформації щодо медіації; під час другого етапу – для 24,9%. При цьому, респонденти другого етапу акцентували увагу на тому, що джерелом такої інформації став сайт одного з пілотних судів. Натомість під час першого етапу йшлося переважно про пошукові системи.

Додаток 1

З яких джерел Ви дізнались про медіацію?

Серед респондентів першого етапу 18,2% респондентів відповіли, що «чули про це від колег, але з процедурою не знайомі»; 11% - дізналися із «інформаційного стенду у приміщенні суду»; 7,2% – «брали особисто участь у процедурі медіації»; 2,6% – «мають сертифікат медіатора» тощо. Серед респондентів другого етапу відповіді розподілились наступним чином: 18,8% – «брали участь у тренінгах/семінарах з медіації»; 16,1% – дізналися із «інформаційного стенду у приміщенні суду»; 8,2% – «брали особисто участь у процедурі медіації»; 5,1% – «мають сертифікат медіатора».

Таким чином, практично на тому ж рівні залишилась частка тих респондентів, хто брав участь у процедурі медіації (7,2% та 8,2% відповідно). Водночас, суттєво збільшилась частина респондентів, які особисто брали участь у тренінгах/семінарах з медіації (з 14,4% до 18,8%) та тих, хто отримав необхідну інформацію щодо медіації зі стенду у приміщеннях пілотних судів (з 11% до 16,1%).

Додаток 2

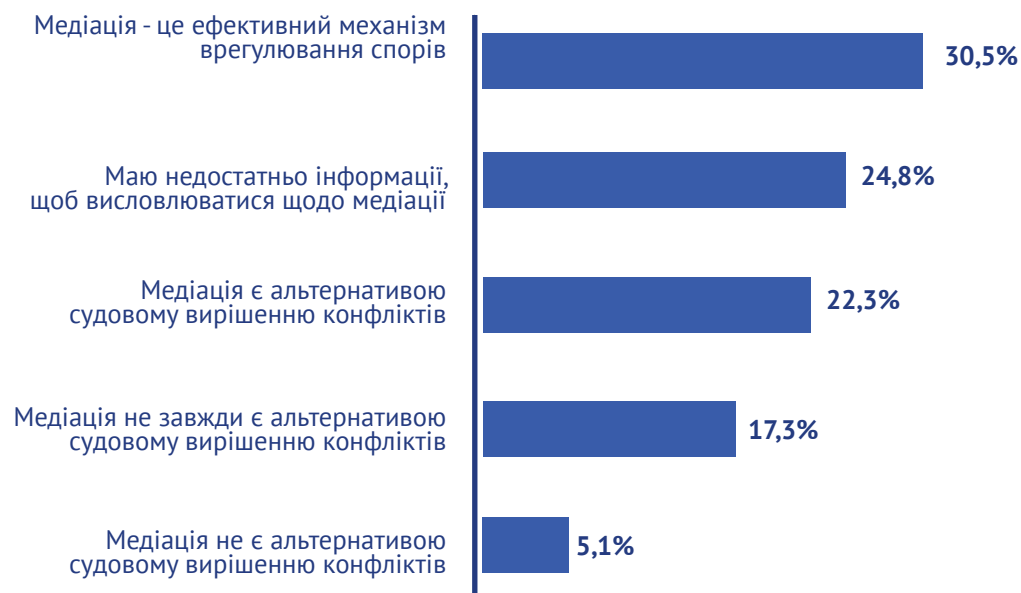
Відповідь на питання: “З яких джерел Ви дізнались про медіацію?”

У варіантах відповідей на питання «З яким твердженням Ви особисто погоджуєтесь...?» респондентам було запропоновано визначити власне розуміння сутності медіації. Серед респондентів першого етапу відповіді розподілились наступним чином: 30,5% вважають, що медіація є ефективним механізмом врегулювання спорів; 24,8% наголошують, що мають недостатньо інформації, аби висловлюватися щодо медіації; 22,3% ідентифікували медіацію в якості альтернативи судовому вирішенню конфліктів.

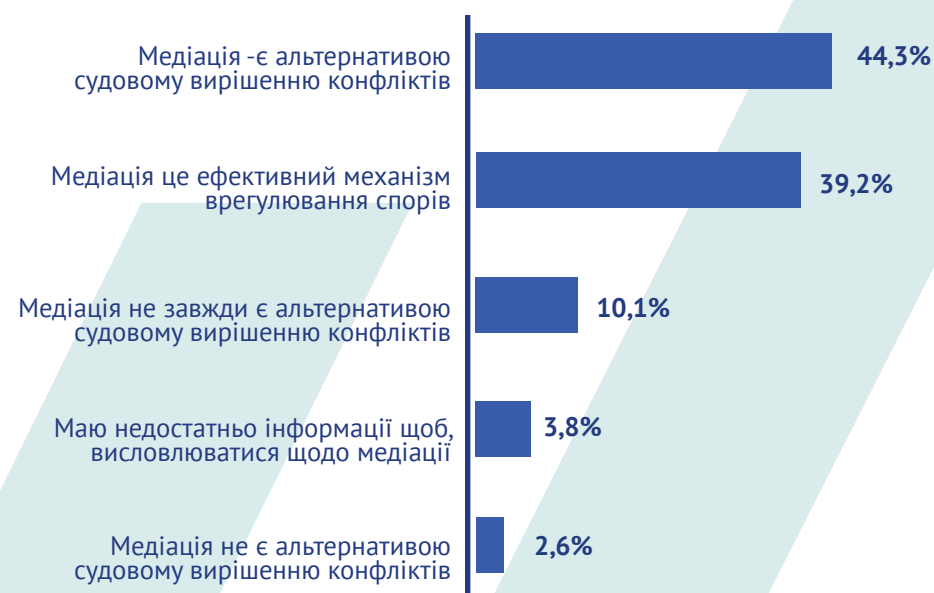
Додаток 1

З яким твердженням про медіацію Ви особисто погоджуєтесь:

Додаток 2

Відповідь на питання: “З яким твердженням про медіацію Ви особисто погоджуєтесь:”

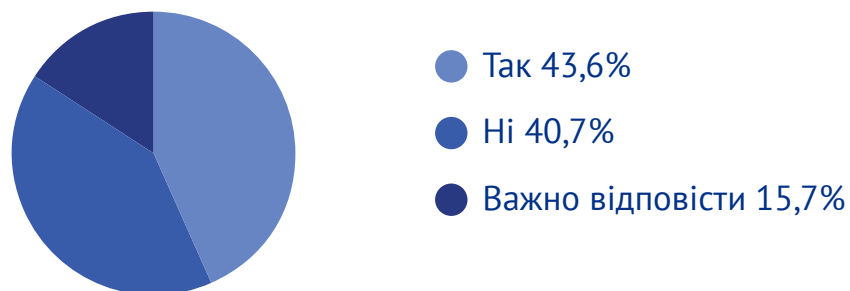

Під час другого етапу понад 44% опитаних (переважна більшість) назвали медіацію альтернативою судовому вирішенню конфліктів, а 39,2% - ефективним механізмом врегулювання спорів.

Таким чином, за результатами інформаційної кампанії та реалізації інших компонентів Проекту суттєво (практично у 6 разів) знизилась кількість тих, хто вважає, що не володіє достатньою інформацією щодо процедури медіації: з 24,8% до 3,8% респондентів.

Додаток 1

Чи відчуваєте Ви потребу в отриманні інформації про процедуру медіації?

Додаток 2

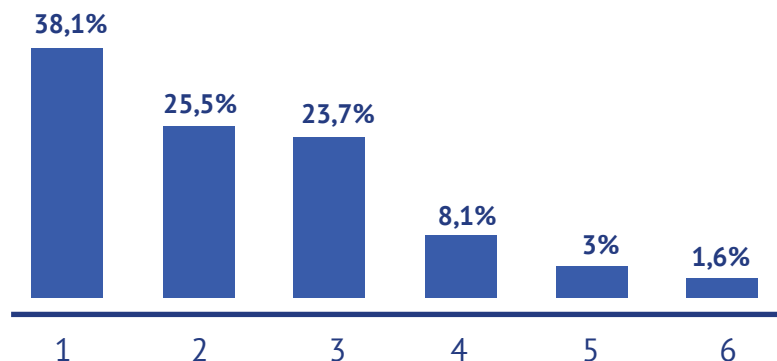
Відповідь на питання: “Чи відчуваєте Ви потребу в отриманні інформації про процедуру медіації?”

Якщо порівнювати результати першого та другого етапів, то слід відзначити, що у відповідях на наступне питання: «Які з перерахованих способів вирішення конфліктів Ви використовували раніше?» значно зростає кількість респондентів, які звертались до медіації (з 8,1% до 20,5%).

Додаток 1

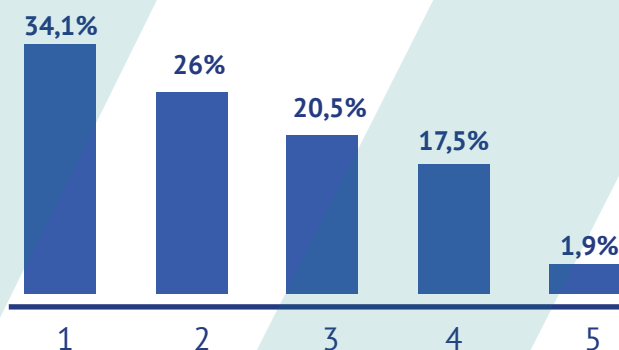
Які з перерахованих способів вирішення конфліктів Ви використовували раніше?

Додаток 2

Відповідь на питання: “Які з перерахованих способів вирішення конфліктів Ви використовували раніше?”

1. Переговори
2. Суд
3. Звернення до правоохоронних органів
4. Медіація
5. Арбітраж
6. Третейський суд

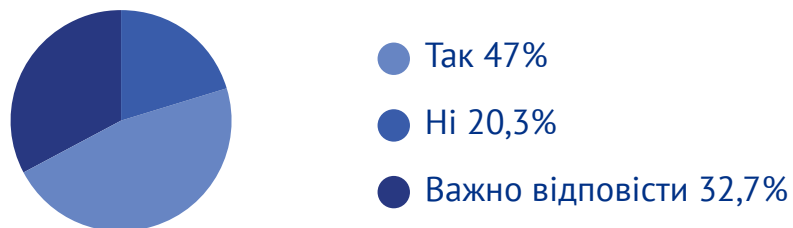

Враховуючи досить значний часовий проміжок (півроку) між першим та другим етапами, можна припустити, що зростання кількості тих, хто звертався до медіації обумовлена успішною реалізацією Проекту.

Про готовність до використання отриманої щодо медіації інформації свідчить позитивна динаміка відповідей респондентів на питання: «Чи бажали б Ви взяти участь у медіації?». Якщо під час першого етапу ствердно відповіли 47% опитаних, то під час другого – вже 59,1%. Тобто, кількість тих, хто готовий взяти участь у медіації особисто зросла на 12%. Відповідно, суттєво скоротилась доля негативних відповідей – з 20,3% під час першого етапу до 15,1% під час другого.

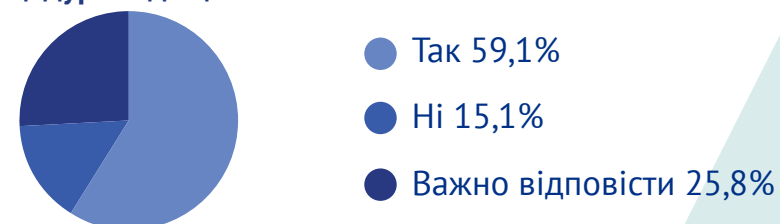
Додаток 1

Чи бажали би Ви взяти участь у процедурі медіації?

Додаток 2

Відповідь на питання: “Чи бажали би Ви взяти участь у процедурі медіації?”

Для організації подальшої інформаційної кампанії необхідно врахувати відповіді респондентів на питання: «Уточніть, яке джерело інформації є для Вас авторитетним?», а саме те, що 36,8% респондентів першого етапу та 39,1% другого визначили в якості авторитетного джерела офіційні сайти органів влади чи місцевого самоврядування. Якісна інформаційна кампанія, проведена у рамках Проекту значно підвищила рівень сприйняття інформаційних стендів у судах (з 6,8% до 15,2% відповідно) та роздаткових інформаційних матеріалів (з 1% до 14,2%). Тобто, громадяни добре сприймають рекламну інформацію, якщо вона стосується важливих для них питань. Зазначене також може бути свідченням доступності стендів, що привертають увагу відвідувачі, та інформативності розроблених в рамках Проекту матеріалів.

Додаток 1

Уточніть, яке джерело інформації є для Вас авторитетним:

Додаток 2

Відповідь на питання: “Уточніть, яке джерело інформації є для Вас авторитетним:?”

Наприкінці опитування респондентам було запропоновано самим визначити категорії справ, для яких медіація буде найбільш успішною. Слід відзначити, що відповіді саме на це питання майже не відрізняються у представників першого та другого етапів. Так, сімейні справи називають 33,3% та 34,8% респондентів, цивільні справи – 23,9% та 24,1%, спадкові – 19,4% та 20,1% тощо.

Додаток 1

На Вашу думку, для яких категорій справ медіація буде найбільш успішною?

Додаток 2

Відповідь на питання: "На Вашу думку, для яких категорій справ медіація буде найбільш успішною?"

РЕЗУЛЬТАТИ АНКЕТУВАННЯ СЕРЕД ВІДВІДУВАЧІВ КАБІNETІВ МЕДІАЦІЇ

Відвідувачі Кабінетів медіації – це окрема категорія респондентів: вони цілеспрямовано звернулись до медіаторів, є об'єктивними щодо оцінки переваг медіації, є потужними носіями інформації про медіацію та її розповсюджувачами серед усіх соціальних груп.

Переважна більшість відвідували Кабінет медіації вперше – 92,6%; відвідували Кабінет медіації у цьому ж суді – 5,2%, у іншому суді – 2,2%. До Кабінету медіації звернулись 28,7% респондентів як «Сторона по справі». Серед респондентів 27,2% адвокатів, 25,7% - представники сторони по справі.

Додаток 3

Відповідь на питання: "Ви вже відвідували кабінет медіації раніше?"

55,9% респондентів відвідували Кабінет медіації, щоб «отримати інформацію щодо процедури медіації»; 30,9% - прийшли з метою отримати консультацію щодо можливості вирішення спору за допомогою медіації; 9,2% - для «участі у процедурі медіації». Ці відповіді свідчать, що більшість респондентів (майже 60%) знаходяться на етапі пошуку інформації щодо медіації, у той час як нагальну потребу щодо використання процедури медіації відчувають трохи більше, ніж 40% респондентів. Тобто, Кабінети медіації у рамках реалізації Проекту виконували подвійну функцію: інформування громадян щодо процедури медіації та забезпечення доступу до медіації для вирішення конкретних спорів.

Додаток 3

Відповідь на питання: "З якою метою Ви прийшли сьогодні до кабінету медіації?"

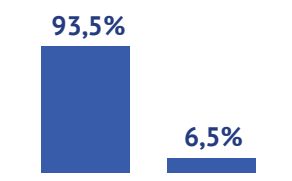

Більшість респондентів звернулись до Кабінетів медіації з таких категорій спорів, як корпоративні (29,5%), сімейні (23%), спадкові (15,1%), цивільні (14,4%).

Респондентам було запропоновано оцінити повноту, якість та доступність інформації, отриманої в Кабінеті медіації, щодо процедури медіації. В якості оцінки вони використовували 5-бальну шкалу. За результатами анкетування, 93,5% респондентів оцінили роботу Кабінету медіації на «відмінно», а 6,5% - на «добре».

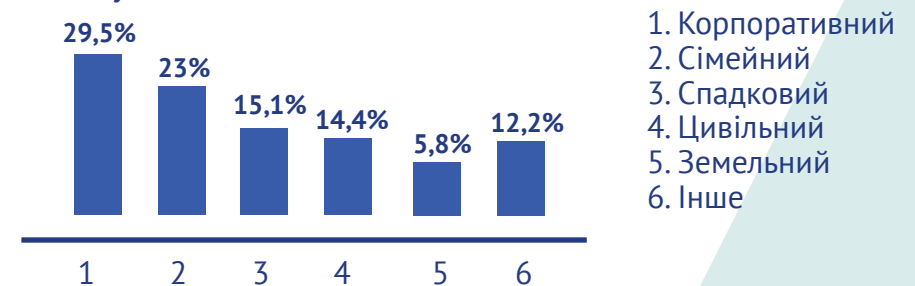
Додаток 3

Відповідь на питання: "Як Ви оцінюєте повноту, якість та доступність інформації щодо процедури медіації, отриманої в кабінеті медіації за 5-бальною шкалою?"

Додаток 3

Відповідь на питання: З якої категорії спору Ви звернулись до кабінету медіації?"

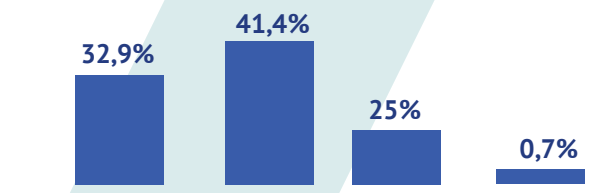

Респонденти оцінили ефективність процедури медіації: 32,9% назвали процедуру медіації «ефективною»; 41,4% респондентів вважають її «скоріше ефективною», а 25% обрали варіант «важко відповісти». Саме на останню категорію має бути спрямована подальша інформаційно-роз'яснювальна робота щодо процедури медіації.

При цьому, відсоток тих, кому особисто вдалось врегулювати спір за допомогою медіації складає майже 10%, а кому не вдалося - 46,9%.

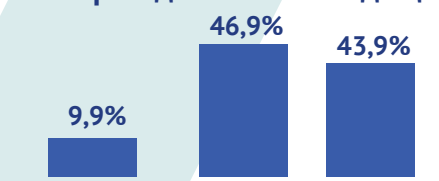
Додаток 3

Відповідь на питання: "У цілому, Ви вважаєте процедуру медіації ефективною?"

Додаток 3

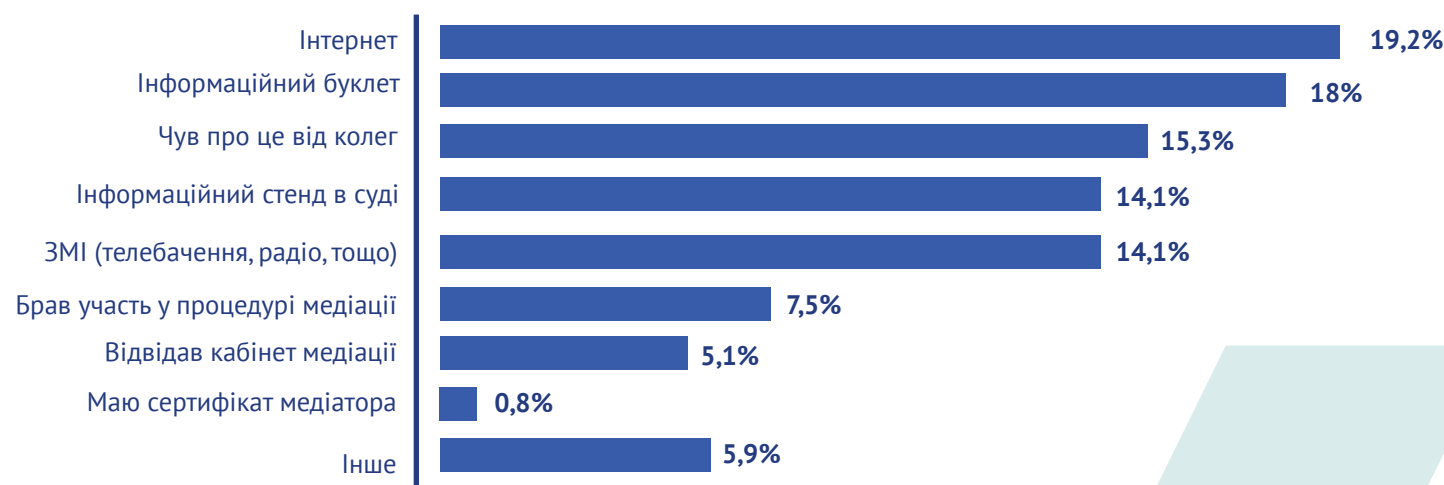
Відповідь на питання: "Чи вдалося Вам особисто врегулювати спір за допомогою медіації?"

Серед основних джерел інформації щодо медіації 18% респондентів назвали інформаційний буклет, який вони отримали у суді; 14,1% - інформаційний стенд у приміщенні суду; тренінги/семінари з медіації назвали 7,5% респондентів. Тобто, головними спонукаючими факторами для відвідування Кабінету медіації стала інформація отримана безпосередньо у пілотних судах. Цей результат переконливо свідчить про ефективність реалізованих у рамках Проекту заходів у цілому та Кабінетів медіації, зокрема.

Додаток 3

Відповідь на питання: "З яких джерел Ви дізнались про медіацію?"

За результатами інформаційної кампанії 56,3% респондентів вважають медіацію ефективним механізмом врегулювання спорів, а ще 32,6% - розглядають медіацію в якості альтернативи судовому вирішенню конфліктів.

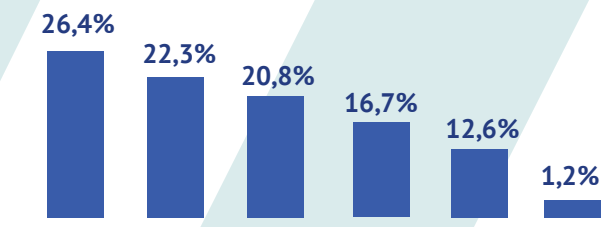
Додаток 3

Відповідь на питання: "З яким твердженням про медіацію Ви особисто погоджуєтесь?"

Додаток 3

Відповідь на питання: "Які можливості медіації для Вас найбільш привабливі?"

Серед головних переваг медіації респонденти відзначили: економію часу (26,4%), можливість збереження добрих відносин з опонентом (22,3%), конфіденційність (20,8%), економію грошей (12,6%).

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Результати соціологічного дослідження «Динаміка ставлення громадян до медіації: поінформованість та готовність до використання» переконливо свідчать про успішність реалізації Проекту у напрямку підвищення рівня інформованості громадян щодо процедури медіації.

Водночас, порівняльний аналіз результатів двох складових частин дослідження, а також першого та другого його етапів дозволяє сформулювати наступні рекомендації.

По-перше, у процесі продовження інформаційної кампанії необхідно ще більше уваги приділяти офіційним сайтам органів влади та змістовному наповненні інформаційних стендів у судах. Адже саме вони є одними із основних джерел інформації щодо медіації для громадян – відвідувачів суду.

По-друге, під час спілкування із громадянами акцентувати увагу на конкретних прикладах застосування процедури медіації (прецеденти, які можуть стати «локомотивами» розвитку медіації в Україні).

По-третє, варто залучати до інформаційної кампанії впізнаваних осіб (зірок шоу-бізнесу, спортсменів, політиків, діячів культури, ін.).

По-четверте, цілеспрямовану популяризацію медіації необхідно починати зі студентської молоді, зокрема юридичних вишів. Адже дані соціологічного дослідження засвідчили, що саме юристи є основною рушійною силою медіації сьогодні в Україні.

**Соціолог Проекту,
доктор політичних наук,
професор Д. Яковлев**

ПІДТРИМКА В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТУ

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ
АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

КИЇВСЬКИЙ РАЙОННИЙ
СУД МІСТА ОДЕСИ

ОДЕСЬКИЙ АПЕЛЯЦІЙНИЙ
ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД

ВИНИКЛИ ПИТАННЯ?

відвідайте сайт:

www.mediation.ua

або телефонуйте:

+38 048 743 51 85

+38 093 693 86 56

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ
МЕДІАЦІЇ